

ข้อควรรู้เกี่ยวกับ การใช้ “สารแอนโดรกราโฟไลด์” ในผลิตภัณฑ์ “ฟ้าทะลายโจร” เพื่อ “การรักษาโควิด-19”

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ แพทย์หญิง สยมพร ศิรินาวิน
แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านโรคติดเชื้อและระบาดวิทยาคลินิก คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี ม.มหิดล
นายแพทย์ กุศลนิต วรรณรัตน์
ผู้อำนวยการสำนักงานวิจัยการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข
เภสัชกร วราวุธ เสริมสินสิริ
ผู้อำนวยการกองผลิตภัณฑ์สมุนไพร สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
เภสัชกร วรสุดา ยุงทอง
อนุกรรมการพัฒนาบัญชียาหลักแห่งชาติด้านสมุนไพร
3 กรกฎาคม 2564

■ ฟ้าทะลายโจรกับโควิด-19

ฟ้าทะลายโจร (*Andrographis paniculata*) เป็นพืชท้องถิ่นของอินเดียและศรีลังกา และกระจายไปยังเอเชียใต้และตะวันตกเฉียงใต้ ใช้เป็นสมุนไพรในการรักษาโรคต่าง ๆ มานานหลายสิบปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคติดเชื้อและอาการหวัด เป็นพืชเขตร้อนชื้น ไม่สามารถปลูกในเขตหนาวหรือเขตอบอุ่นได้

สารสำคัญที่ออกฤทธิ์ คือ แอนโดรกราโฟไลด์ (andrographolide) และอนุพันธ์ ซึ่งมีรายงานการค้นพบในวารสารอินเดียตั้งแต่ พ.ศ. 2494 งานวิจัยส่วนใหญ่ตีพิมพ์ในวารสารของประเทศอินเดียและจีน มีการวิจัยในฐานะเป็นสารสกัดแอนโดรกราโฟไลด์ ที่มีฤทธิ์ยับยั้งไวรัสชนิดต่าง ๆ นานกว่า 10 ปี รวมทั้งมีการวิจัยหาขนาดยาและผลข้างเคียง

เมื่อเกิดการระบาดของโควิด-19 การวิจัยพบว่าสารแอนโดรกราโฟไลด์มีฤทธิ์ยับยั้งการเพิ่มจำนวนของไวรัสโควิด-19 (SARS-CoV-2) ในเซลล์เนื้อเยื่อ แต่ไม่ยับยั้งการเข้าเซลล์

ข้อมูลวิจัยการใช้ยาฟ้าทะลายโจร (ที่มีสารแอนโดรกราโฟไลด์ตามที่กำหนด) รักษาผู้ติดเชื้อโควิด-19 ในประเทศไทย พบว่า มีผลข้างเคียงน้อย และมีประโยชน์ในการรักษาผู้ติดเชื้อที่ไม่มีอาการ และผู้มีอาการน้อย (ยังไม่มีปอดอักเสบ) โดยระงับไม่ให้โรครุนแรงขึ้น หายจากการติดเชื้อโดยไม่เกิดปอดอักเสบ นอกจากนี้ ประเทศจีนได้ผลิตแอนโดรกราโฟไลด์ชนิดฉีดในการรักษาโควิด-19 ที่อาการรุนแรงกว่า

ฟ้าทะลายโจรมี 3 กลไกที่เกี่ยวข้องในการรักษาโควิด-19 คือ

1. การยับยั้งการเพิ่มจำนวนของไวรัส (virostatic) ไม่มีฤทธิ์ป้องกันการเข้าเซลล์หรือกำจัดไวรัส
2. ลดการอักเสบ ซึ่งมีผลในการลดไข้ ลดอาการหวัด ไอ เจ็บคอ
3. ปรับภูมิคุ้มกัน

■ ผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่ควรจะได้รับ การรักษาด้วยยาฟ้าทะลายโจร

1. ผู้ที่ได้รับการตรวจยืนยันว่ามี การติดเชื้อโควิด-19 และไม่มีข้อห้ามต่อการ ใช้ฟ้าทะลายโจร

1.1 ผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่ไม่มีอาการ

1.2 ผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่มีอาการไม่รุนแรง คือไม่น่าจะมีปอดอักเสบ ไม่มีปัจจัยเสี่ยงต่อการเป็นโรครุนแรง ไม่มีโรคร่วมที่สำคัญ

1.3 ผู้ป่วยโควิด-19 ทุกกรณีที่ยังต้องรอการรับเข้าโรงพยาบาลเพื่อรับการรักษา

2. ผู้สัมผัสใกล้ชิดกับผู้ติดเชื้อโควิด-19ที่มีความเป็นไปได้สูงที่จะติดเชื้อ พิจารณาเช่นเดียวกับข้อ 1. โดยไม่ต้องรอผลการตรวจหาไวรัส

■ ขนาดยาที่ใช้ในการรักษาโควิด-19 โดยการยับยั้งการเพิ่มจำนวนไวรัสในเซลล์

ใช้ยาฟ้าทะลายโจรที่ระบุปริมาณแอนโดรกราโฟไลด์ เท่านั้น

ขนาดยาสำหรับผู้ใหญ่ หรือผู้ที่มีน้ำหนักตัวตั้งแต่ 50 กิโลกรัมขึ้นไป คือ

“แอนโดรกราโฟไลด์ 180 มก./วัน แบ่งให้วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เป็นเวลา 5 วัน”

ใช้ได้ทั้งในรูปแบบ ยาสารสกัดฟ้าทะลายโจร และ ยาผงบดฟ้าทะลายโจร ต้องให้ได้ปริมาณที่ได้รับใกล้เคียง 180 มก./วัน กรณีตัวอย่าง เช่น

1. กรณีที่ฉลากมีการระบุปริมาณสารแอนโดรกราโฟไลด์ที่ชัดเจน เช่น

ยาสารสกัดฟ้าทะลายโจร ซึ่งมีการระบุปริมาณสารแอนโดรกราโฟไลด์ 20 มก./แคปซูล ให้กินครั้งละ 3 แคปซูล วันละ 3 ครั้ง

2. กรณีที่ฉลากมีการระบุปริมาณสารแอนโดรกราโฟไลด์เป็นค่า “ไม่น้อยกว่า หรือ %” เช่น

2.1 ยาสารสกัดฟ้าทะลายโจร หรือ ยาผงบดฟ้าทะลายโจร ชนิดแคปซูล ซึ่งมีการระบุปริมาณ “สารแอนโดรกราโฟไลด์ไม่น้อยกว่า 12 มก./แคปซูล” ให้กินครั้งละ 5 แคปซูล วันละ 3 ครั้ง

2.2 ยาผงบดฟ้าทะลายโจร ชนิดแคปซูล ระบุ % เช่น “สารแอนโดรกราโฟไลด์ ไม่น้อยกว่า 2%” (สำหรับ ขนาด 400 มก./แคปซูล เมื่อคำนวณเป็นปริมาณแอนโดรกราโฟไลด์จะได้ไม่น้อยกว่า 8 มก./แคปซูล) ให้กินครั้งละ 7 แคปซูล วันละ 3 ครั้ง

3. กรณีที่ฉลากไม่ได้ระบุปริมาณแอนโดรกราโฟไลด์ ไม่แนะนำให้นำมาใช้ในกรณีนี้ แต่สามารถเลือกใช้ แค้เจ็บคอ บรรเทาอาการหวัด หรือแก้ท้องเสียแบบไม่ติดเชื้อได้ โดยสามารถอ่านคำแนะนำการใช้ตามฉลากและเอกสารกำกับผลิตภัณฑ์นั้น

หมายเหตุ: สามารถตรวจสอบปริมาณสารแอนโดรกราโฟไลด์ในผลิตภัณฑ์สมุนไพรฟ้าทะลายโจร ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์โดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ได้ที่

https://www.fda.moph.go.th/Herbal/SitePages/Angrographis_paniculata.html

■ ข้อพึงตระหนัก

1. การใช้เพื่อยับยั้งการเพิ่มจำนวนของไวรัส (virostatic):

เนื่องจากยาฟ้าทะลายโจรมีฤทธิ์ยับยั้งการเพิ่มจำนวนของไวรัสในเซลล์ แล้วร่างกายกำจัดเอง จึง “จะได้ผลดีขึ้นเมื่อให้ยาเร็วที่สุด ในขณะที่เป็นการติดเชื้อระยะต้นและเชื่อยังน้อย (ไม่ควรเกิน 72 ชั่วโมงหลังรับเชื้อ) ร่วมกับ “การให้ผู้ติดเชื้อได้พักผ่อนและดูแลสุขภาพให้ดี”

2. “ไม่ใช้ในการป้องกันการติดเชื้อ” เพราะยานี้ไม่ป้องกันการที่เชื้อจะเข้าเซลล์ ใช้รักษาในกรณี ที่ติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หรือมีเหตุผลให้เชื่อได้ว่าน่าจะมีการติดเชื้อแล้ว

3. กรณีที่ใช้รักษาอาการ เช่น ไข้หวัด ไอ เจ็บคอ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการยับยั้งการเพิ่มจำนวนไวรัส มีคำแนะนำให้ใช้ขนาดยาน้อยกว่านี้

4. เป็น “ยาที่ความปลอดภัยสูง ประเทศไทยผลิตได้เอง ราคาไม่แพง และข้อมูลเบื้องต้นแสดงว่า มีประโยชน์มาก” ขณะนี้ ถือเป็นยาที่ใช้ในกรณีฉุกเฉิน โดยมีข้อมูลเบื้องต้นในระดับที่ให้ความเชื่อมั่นพอควร เช่นเดียวกับยาฟาวิพิราเวียร์ จึงสมควรพิจารณาใช้รักษาโควิด-19 และช่วยกันรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมต่อไป

■ ข้อจำกัด ข้อห้าม ข้อควรระวัง

ผู้ป่วยเด็ก : ไม่มีข้อมูลขนาดยาที่เพียงพอที่จะแนะนำให้ใช้ในผู้ป่วยเด็กที่เป็นโควิด-19 รวมทั้งยามีลักษณะเป็นแคปซูลบรรจุผงยาที่ขมมาก เด็กเล็กจะกินได้ยาก

-สำหรับเด็กโต อาจพิจารณาใช้ขนาด 3-3.5 มก./น้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม/วัน แบ่งให้วันละ 3-4 ครั้ง

-เด็กที่น้ำหนักตัวตั้งแต่ 50 กก.ขึ้นไป ใช้ยาในขนาดของผู้ใหญ่

ข้อห้าม : ห้ามใช้ในกรณีต่อไปนี้

- ผู้ที่แพ้ฟ้าทะลายโจร

- หญิงตั้งครรภ์/อาจตั้งครรภ์ หญิงที่กำลังให้นมบุตร เพราะอาจทำให้เกิดการบีบตัวของมดลูก เป็นผลให้แท้งหรือคลอดก่อนกำหนด หรือ ทารกผิดปกติ

ข้อควรระวัง :

-การใช้ร่วมกับยากันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulants) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) เช่น ยาวาร์ฟาริน แอสไพริน โคลพิโดเกรล เพราะอาจเสริมฤทธิ์กันได้

-การใช้ร่วมกับยาลดความดันเลือด เพราะอาจเสริมฤทธิ์กันได้

-การใช้ร่วมกับยาที่กระบวนการเมแทบอลิซึม ผ่านเอนไซม์ Cytochrome P450 (CYP 450) เนื่องจากฟ้าทะลายโจรมีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ CYP 1A2, CYP 2C9 และ CYP 3A4

- หากใช้ขนาดสูงหรือใช้ติดต่อกันเป็นเวลานานเกินกว่าที่แนะนำ อาจทำให้แขนขามีอาการชาหรืออ่อนแรง และผลข้างเคียงอื่นๆ

อาการไม่พึงประสงค์ : พบได้น้อย

- อาจทำให้เกิดอาการเบื่ออาหาร มวนท้อง ท้องเดิน คลื่นไส้ อาเจียน วิงเวียนศีรษะ ใจสั่น อ่อนเพลีย
กรณีที่มีอาการมาก เมื่อหยุดยา ก็จะหายเป็นปกติ

- ผู้ป่วยบางรายอาจเกิดอาการแพ้ เช่น ผื่น ลมพิษ หน้าบวม ให้หยุดยา กินยาแก้แพ้ พบแพทย์ และ
ห้ามใช้ยาอื่นอีก

- ถ้ามีอาการหน้ามืด เวียนศีรษะ ความดันต่ำ ให้ง่วงหรือนอนพัก อาการจะดีขึ้น ใน 30 นาที

■ ผลต่อตับ

- ได้มีความเป็นกังวลถึงผลเสียต่อตับ จากการสื่อสารต่อกันโดยวาจา

- จากการค้นคว้าข้อมูล พบว่าฟ้าทะลายโจรมีผลในการป้องกันและฟื้นฟูสุขภาพของตับ
(hepatoprotection) ใช้ในการรักษาโรคตับหลายชนิด ทั้งตับอักเสบจากไวรัส ไขมันพอกตับ ฯลฯ
การใช้ฟ้าทะลายโจรขนาดสูงหรือเป็นเวลานานเกินกว่าที่แนะนำ อาจทำให้มีการเพิ่มของเอนไซม์
ของตับแต่อยู่ในระดับต่ำ ไม่มีรายงานการเกิดการทำลายตับตามที่มีการกล่าวอ้างกัน การใช้ยาอื่น
ร่วมด้วยหลายชนิดหรือโรคของผู้ป่วย อาจมีผลต่อตับ จำเป็นต้องวิเคราะห์ให้ดี

- หากมีกรณีที่พบว่ามีการทำลายตับขณะใช้ฟ้าทะลายโจร ควรจะวิเคราะห์และบันทึก
รายงานให้เป็นที่ทราบกัน

[1] Hossain S, Urbi Z, Karuniawati H, et al. *Andrographis paniculata* (Burm. f.) Wall. ex Nees: An Updated Review of Phytochemistry, Antimicrobial Pharmacology, and Clinical Safety and Efficacy. *Life*. 2021;11(4):348. <https://doi.org/10.3390/life11040348>

[2] Dai Y, Chen SR, Chai L, Zhao J, Wang Y, Wang Y. Overview of pharmacological activities of *Andrographis paniculata* and its major compound andrographolide. *Crit Rev Food Sci Nutr*. 2019; 59: S17-S29. <https://doi.org/10.1080/10408398.2018.1501657>.

[3] Sa-Ngiamsumtorn K, Suksatu A, Pewkliang Y, Thongsri P, Kanjanasirirat P, Manopwisedjaroen S, et al. Anti-SARS-CoV-2 Activity of *Andrographis paniculata* Extract and Its Major Component Andrographolide in Human Lung Epithelial Cells and Cytotoxicity Evaluation in Major Organ Cell Representatives. *J Nat Prod*. 2021;84:1261-270. DOI:10.1021/acs.jnatprod.0c01324.

[4] Phumiamorn S, Sapsutthipas S, Pruksakorn P, Trisiriwanich S. *In vitro* study on antiviral activity of *Andrographis paniculata* against COVID-19. <https://www3.dmsc.moph.go.th/en/>. 2020 (accessed 13 June 2021).

[5] Wanaratana K, Leethong P, Inchai N, Chueawiang W, Sriraksa P, Tabmee A. Efficacy and safety of *Andrographis paniculata* extract in patients with mild COVID-19: A randomized controlled trial. 2021. (during submission for publication)

[6] Benjaponpitaka A, Sawaengthama T, Thaneerata T, et al. Effectiveness of *Andrographis paniculata* on prevention of COVID-19 progression in the early stages of illness: A retrospective cohort study. 2021. (during submission for publication)

[7] Zhang XY, Lv L, Zhou YL, et al. Efficacy and safety of Xiyanning injection in the treatment of COVID-19: A multicenter, prospective, open-label and randomized controlled trial. *Phytother Res*. 2021 May 12:10.1002/ptr.7141. doi: 10.1002/ptr.7141. Epub ahead of print. PMID: 33979464; PMCID: PMC8242486. (Xiyanning เป็นสารสกัดแอนโดรกราโฟไลด์จากฟ้าทะลายโจร)